08 2005

Inkluzivna demokratija

Takis Fotopoulos

Deo intervjua, dužina trajanja: 37 min, snimljeno u Londonu, Velika Britanija, 2003.

Danas smo suočeni sa veoma ozbiljnom multidimenzionalnom krizom. To je kriza koja utiče na sve oblasti života. Drugim rečima, to je ekonomska kriza, to je politička kriza, to je društvena kriza, ekološka kriza, čak i kriza kulture. Postavlja se pitanje, postoji li neka zajednička nit, odnosno, možemo li pronaći neki zajednički uzrok ovih raznih aspekata krize. Po mom mišljenju, odgovor je, da, možemo. Uzrok je uvek koncentracija moći na različitim nivoima. Koncentracija moći na ekonomskom planu je dovela do ekonomske krize, političke moći do političke krize, itd.

Politička kriza je nus-produkt dinamike koju stvara postojeća demokratija. Reprezentativna demokratija nije sistem koji je oduvek postojao - on je stvoren otprilike u isto vreme kad i sistem tržišne ekonomije, pre dve stotine godina, i njegova dinamika nas je dovela do situacije u kojoj smo sada, u kojoj parlamenti više nisu donosioci važnih odluka, to nisu čak ni vladajuće partije, već sve važne odluke donose uski krugovi ljudi oko predsednika ili premijera. Takva situacija stvara ogromno otuđivanje. To je razlog zbog koga danas više nemamo masovne političke partije. Ljudi se ne učlanjuju u partije kao što su to činili u prošlosti. I ne samo to: većina ljudi danas nije ni zainteresovana da izađe na izbore i glasa.

Dakle, sve ovo je manifestacija ogromne političke krize kroz koju sistem danas postojeće demokratije prolazi.

Stoga, ako osmotrite svaki aspekt trenutne krize, uvidećete da krajnji razlog koji se krije iza nje, jeste neki oblik koncentracije moći. Upravo zato nam je potrebna inkluzzivna demokratija, jer inkluzivna demokratija predstavlja okončanje ovakve koncentracije moći na institucionalnom nivou, okončanje ovakve koncentracije moći u svakom obliku i stvaranje uslova za jednaku raspodelu moći, političke, ekonomske, itd.

Ja sam Takis Fotopulos, pisac i urednik internacionalnog časopisa "Demokratija i priroda", časopisa o inkluzivnoj demokratiji i preko dvadeset godina sam predavao ekonomske nauke na Univerzitetu u severnom Londonu. Voleo bih nešto reći o projektu inkluzivne demokratije, ali bih prvo želeo postaviti pitanje: šta je to inkluzivna demokratija? Mislim da je važno naglasiti da projekat inkluzivne demokratije ne predstavlja samo ekonomski model, već je to širi politički projekat, koji je usmeren ka rekonstrukciji društva na svim nivoima, na političkom nivou, na ekonomskom nivou, na društvenom nivou, i naravno, u ekološkoj sferi. Generalni cilj projekta inkluzivne demokratije je stvaranje društva u kojem će ljudi odrediti sebe, u kojem će, drugim rečima "demos", narod, kao što je to i postojalo u klasičnom konceptu vladavine naroda, imati sveopštu kontrolu nad sferom politike, ekonomije, i uopšte nad društvenom sferom.
Na neki način, projekat inkluzivne demokratije predstavlja sintezu dve velike istorijske tradicije, socijalističke i demokratske, a takođe i aktuelne situacije koja se razvijala proteklih trideset ili četrdeset godina, novih društvenih pokreta, feminističkog pokreta, na primer, ekološkog pokreta, i raznih drugih pokreta. Drugim rečima, projekat sveobuhvatne demokratije je sinteza svih tih iskustava stečenih tokom istorije, kako socijalističke, tako i

demokratske tradicije, kao i svih novih društvenih pokreta. U tom smislu, može se reći da projekat sveobuhvatne demokratije nije teoretski konstrukt, budući da je produkt svih tih istorijskih iskustava, ali nije ni utopija - nije utopija, zato što svuda oko nas već postoje tendencije koje vode ka društvu, koje na brojne načine liči na društvo inkluzivne demokratije. Posledice tih tendencija su voma raširenі eksperimenti alternativnih institucija, i, gde god se javi neka vrsta pobune, kao na primer nedavno u Argentini, mogu se videti ljudi kako se samoinicijativno organizuju u grupe i pokušavaju organizovati politički i ekonomski život u skladu sa principima koji su, slično principima koje ću za koji momenat pojasniti, principi projekta sveobuhvatne demokratije.

Četiri komponente sveobuhvatnog demokratskog društva su: prvo, politička ili direktna demokratija; drugo, ekonomska demokratija; treće, demokratija na društvenom nivou; i četvrto, ekološka demokratija. Razmotrimo ukratko šta svaka od ovih komponenti podrazumeva.

Politička, ili direktna demokratija znači vladavinu "demosa", naroda, u sferi politike. Drugim rečima, politička demokratija znači da je narod taj koji grupno odlučuje o svim političkim pitanjima, i to direktno, bez posrednika, jer ono što mi danas nazivamo reprezentativna demokratija je zapravo lažna demokratija, jer se ne predstavlja moja ili bilo čija volja; znači, ili ćete izraziti svoj stav direktno, ili jednostavno možete ovlastiti druge da to učine, ali niko ne sme donositi odluke u vaše ime. Dakle, politička, ili direktna demokratija je vrsta društvenog uređenja gde narod direktno i grupno odlučuje o svim važnim pitanjima iz političkog života. Ovo znači da u direktnoj demokratiji, svaki stanovnik određene oblasti učestvuje u demokratskom procesu. Možemo pretpostaviti da te oblasti neće obuhvatati više od trideset do pedeset hiljada ljudi.

Na isti način pomoću koga političku demokratiju definišemo kao vladavinu naroda političkom sferom, i ekonomsku demokratiju možemo definisati kao vladavinu naroda nad ekonomskom sferom. Ovo znači da građansko telo, odnosno svi punoletni građani - što se odlučuje na skupštini - svi ljudi određenog doba, su oni koji odlučuju, tačnije donose odluke koje se tiču svih glavnih ekonomskih problema, posebno onih koji utiču na osnovne ljudske potrebe. U inkluzivnoj demokratiji ne bi trebalo da postoji privatno vlasništvo nad proizvodnim resursima, nad sredstvima proizvodnje, umesto toga, proizvodni resursi bi trebali pripadati narodu, odnosno, trebalo bi da postoji narodno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju.

Treća komponenta inkluzivne demokratije je demokratija na društvenom nivou, znači na mikro-planu, na nivou radnog mesta, domaćinstva, obrazovnih institucija, itd. Demokratija bi trebalo da postoji na svim tim mestima u smislu postojanja jednake raspodele moći. Razlike ne bi trebalo biti između radnika koji obavljaju posao na svojim radnim mestima, drugim rečima, trabalo bi da postoji jednaka distribucija moći između muškaraca i žena, nastavnika i studenata, odnosno učenika, itd.

Na kraju, postoji i četvrta komponenta inkluzivne demokratije, ekološka, demokratska komponenta, što znači da inkluzivna demokratija ima za cilj stvaranje subjektivnih i objektivnih uslova da se čovek reintegriše u prirodu, da se društvo reintegriše u prirodu. To ima veliki značaj, jer današnja situacija je takva da odvaja društvo od prirode. Mi prirodu danas vidimo kao sredstvo pomoću kojeg ćemo postići određene ciljeve - glavni cilj je naravno, ekonomski razvoj, i kao rezultat toga, trpimo posledice aktuelne, ozbiljne ekološke krize.

Dakle, sad kada smo uvideli šta je to inkluzivna demokratija, i zašto nam je potrebna, sledeće važno pitanje je na koji način ekonomska demokratija, odnosno, kako ova osnovna komponenta inkluzivne demokratije funkcioniše u praksi, tačnije, kako zamišljamo instituciju koja bi obezbedila jednaku raspodelu ekonomske moći. Ovo je veoma važno pitanje, ne zato da bi stvorili niz pravila koja bi se u budućnosti trebala slediti - što je svakako besmisleno, jer zapravo, demokratske grupe građana će u budućnosti određivati oblik koji će njihove institucije poprimati. Ono što mi možemo učiniti je da pokušamo objasniti zašto je moguć takav sistem, kako on može funkcionisati, i predložiti primenu osnovnih principa o kojima sam govorio.

Dakle, model ekonomske demokratije, koji ću sada pojasniti, takođe predstavlja sintezu -kao što projekat inkluzivne demokratije u celini predstavlja sintezu - spoj dva sistema, koja su nam poznata iz prošlosti, sistem planiranja sa jedne strane, i aktuelni tržišni sistem, sa druge.

Osnovni element sistema planiranja je bila njegova usmerenost ka zadovoljavanju osnovnih potreba svakog čoveka. Sa druge strane osnovni element koji je proistekao od onih koji su podržavali tržišni sistem, je ujedno i najjači adut ovog sistema, a to je sloboda izbora. Ipak, ni jedan od ta dva sistema se u praksi nije održao kao u teoriji. Tačnije rečeno, sistem planiranja, istočni sistem centralnog planiranja, je stvorio određene uslove, gde su osnovne potrebe svih ljudi bile više - manje ispunjene, ali to nije podrazumevalo bilo kakvu vrstu ekonomske demokratije, zato što je, kao što sam ranije napomenuo, odluke donosila politička elita. Sistem tržišne ekonomije takođe ne ispunjava navodnu prednost koncepta slobode izbora, zato što je smešno čak i pominjati slobodu izbora, kada osnovne potrebe nisu ispunjene u potpunosti.

Dakle, nameće se pitanje da li je moguće imati sistem koji, sa jedne strane obezbeđuje zadovoljenje osnovnih potreba svih građana, a sa druge strane obezbeđuje slobodu izbora. Što se tiče ovog problema, predlog projekta inkluzivne demokratije je kombinovanje elemenata planiranja koji bi bili posebno korisni jer obraćaju pažnju na osnovne potrebe, sa elementima tržišta - ne u smislu pravog tržišta, kao što je ovo postojeće, već u smislu simuliranog tržišta, čiji ću smisao sada objasniti.

Kao što vidite na ovom jednostavnom dijagramu... na dnu piramide možete videti "građani odlučuju". Ovde možete videti da su građani upravo ti koji odlučuju o proizvodnji, potrošnji, o radu uopšte. Drugim rečima, građani donose sve važne odluke. Ovo nije slučajno jer ne smete zaboraviti da je ovo model ekonomije koja nema državu - drugim rečima ne podrazumeva postojanje države - ekonomije koja nema novca, ne podrazumeva novac na način na koji mi to činimo danas; ekonomije koja nema tržište, u smislu da ne postoji realno, već simulirano tržište. Kao posledica svega toga, u suštini, građani su ti koji odlučuju.

Hajde da prvo pogledamo potrošačku stranu ekonomije. Tako možete videti da građani, kao potrošači, odlučuju kako da raspodele svoje prihode, koji dolaze u obliku kupona. Znači, građani su za uloženi rad koji prezentuju društvu, nagrađeni kuponima.

Sada bi mogli uočiti razliku između osnovnih kupona i onih koji to nisu. Počećemo sa osnovnim kuponima na desnoj strani. Procenjujemo broj radnih sati koje ljudi moraju ponuditi društvu, zajednici u kojoj žive, tako da zadovolje svoje osnovne potrebe. Planeri, drugim rečima, na osnovu procene koje su to bazične potrebe - a koje su to bazične potrebe se odlučuje demokratski, ne nepristrasno, jer ako uvedete element nepristrasnosti, možete se lako naći pred gomilom subjektivnih odluka - zato, građani

demokratski odlučuju koje potrebe su osnovne, takođe koji bi to bio nivo koji bi ove potrebe, recimo hrana, odeća ili nešto treće, zadovoljavale. Zatim bi se, sa jedne strane, na osnovu procene veličine populacije i procene prava svakog građanina koje polaže na osnovne potrebe, i sa druge strane, na osnovu tehničkog proseka, utvrdilo koliki je ukupni broj neophodnih sati (i u skladu sa tim, neophodnih kupona) koji bi se ponudili zajednici od, na primer trideset ili pedeset hiljada ljudi, tako da njihove osnovne potrebe budu zadovoljene.

Kuponi za potrebe koje nisu osnovne bi se izdavale građanima koji bi želeli da rade preko minimuma neophodnog za osnovne potrebe. Uzmimo na primer da su planeri procenili da svako mora raditi tri sata dnevno da zadovolji osnovne potrebe. Ako neko želi raditi više od ta tri sata, bilo istu vrstu posla ili nešto drugo, onda on biva nagrađen kuponima za potrebe koje nisu osnovne, koje može upotrebiti za kupovinu robe, odnosno predmeta i usluga koji zadovoljavaju više od osnovnih potreba.

Pitanje koje se nameće u vezi kupona za potrebe koje nisu osnovne je, kako odrediti vrednost razmene, odnosno "cenu" po kojoj će se rad zameniti kuponima za potrebe koje nisu osnovne. Za osnovne potrebe to ne predstavlja problem, jer svako mora odraditi minimalan broj sati da zadovolji svoje osnovne potrebe. Ali za vaučere za potrebe koje nisu osnovne, javlja se pitanje visine nadoknade. Sada možemo uzeti u obzir - a zato sam ranije govorio o simuliranom tržištu - uslove potražnje i nabavke koji su postojali u prošlosti. Drugim rečima, ako je odlučeno da se, na primer, prevozno sredstvo smatra robom koja zadovoljava više od osnovnih potreba, i ako recimo, za proteklih šest meseci u zajednici, postoji ponuda od 100000 kupona za ostale potrebe, i sa ovih 100000 kupona ljudi mogu kupiti 1000 automobila, jer ih se toliko proizvelo, onda podelimo broj bonova za nabavku automobila sa

brojem proizvedenih automobila, i dobijemo 100. Znači, cena prevoznog sredstva je 100 bonova za više potrebe. Na isti način možemo odrediti cenu svake druge robe za zadovoljenje viših potreba, uzimajući u obzir količinu proizvodnje u određenom vremenskom periodu, kao i kvalitet potražnje za određenom robom ili uslugom. Na ovaj način, proces započinjemo postojećom potražnjom i uslovima nabavke, umesto da - a to je veliki nedostatak većine sistema planiranja - unapred pitamo ljude šta bi želeli kupiti, i onda, u odnosu na to proračunavati kroz mehanizam planiranja šta bi proizveli. Velika mana svih takvih tipova planiranja, je u tome što ljudi moraju šest meseci, ili čak godinu dana ranije odlučiti šta će kupiti, što je naravno nešto što ozbiljno ograničava slobodu izbora.

Pozabavimo se sada proizvodnjom u ekonomiji. Kao što smo videli, građani organizovani u grupe van radnog mesta, kao i na radnom mestu, su ti koji odlučuju šta će se proizvoditi. U sistemu inkluzivne demokratije, grupe građana predstavljaju najvažniji organ koji donosi odluke. Oni su narodni skup, skup građana koji žive u određenoj oblasti. Grupe građana odlučuju o svim aspektima ekonomskog, političkog i društvenog života. Posebno što se tiče ekonomije, oni odlučuju na osnovu plana kreiranog na državnom nivou, koji ćemo upravo upoznati. Dakle, grupa građana, na osnovu uputstava iz državnog plana, kao što smo mogli videti, procenjuju koje bi to bile osnovne potrebe ljudi, i koliko bi svako morao raditi. Tada, na osnovu tih instrukcija, grupa građana daje uputstva o zadacima, raznim radnim grupama - odnosno govori im šta da proizvedu, kako bi se osnovne ljudske potrebe ispunile.

Ipak, i grupe građana i radne grupe se odnose na lokalni kontekst. Ali isto tako postoje problemi koji su od regionalnog, nacionalnog ili čak kontinentalnog značaja. To je razlog zbog čega su nam takođe potrebne regionalne grupe, kao što vidimo na dijagramu,

koje bi odlučivale o problemima o kojima se na lokalnom nivou ne može odlučivati. U principu, sve glavne odluke se donose na lokalnom nivou, ali isto tako postoje problemi koji se na tom nivou ne mogu rešiti - kao što je prevoz, snabdevanje energijom, pitanje komunikacija. Ovakve probleme ne možete rešiti na lokalnom nivou, što znači da bi trebao postojati regionalni skup građana, sastavljen od delegata grupa građana na lokalnim nivoima - koji doduše samo usklađuju planove, oni ne donose odluke. To je važno naglasiti, regionalna grupa nije upravljačko telo, niti zakonodavno - jer, sećate se, to su delegati, ne vlada. Dakle, iz grupe građana se bira određeni broj delegata koji će ući u regionalnu grupu, kako bi primenili odluke grupe građana.

Na kraju dolazimo do državnih grupa, koji su najviši ekonomski organ inkluzivne demokratije. To govori da inkluzivna demokratija ne može funkcionisati isključivo na lokalnom nivou. Ukoliko se lokalne demokratije ne ujedine u neku vrstu konfederalne inkluzivne demokratije, besmisleno je govoriti o bilo kakvoj razumnoj distribuciji sredstava. Zapravo, rekao bih da postoje tri uslova ekonomske demokratije: prvo, ono o čemu sam već govorio, narodno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju; drugo, oslanjanje na sopstvene izvore, što znači da bi se svaka lokalna zajednica, svaka grupa građana morala oslanjati na sebe, ne u smislu apsolutizma - apsolutizam je danas nemoguć - nego u smislu oslanjanja na sopstvene izvore kako bi zadovoljili što je više potreba moguće; i treći važan princip koji ovaj ekonomski model demokratije predlaže, jeste distribucija resursa na konfederativnom nivou, tj. distribucija resursa se obavlja na konfederativnom nivou.

U slobodnom društvu se javlja pitanje ko će obavljati neprijatne poslove i kako izaći u susret zahtevima i ponudi kada više ljudi želi raditi poslove koji su veoma ugodni u odnosu na druge vrste poslova. Jedno od mogućih rešenja je ideja grupisanja poslova, koja

govori o mogućnosti obavljanja nekoliko radnih zadataka od strane jednog čoveka. Drugim rečima, pojam posla, vrste posla, može biti proširen kako bi uključio što veći broj zadataka. Na primer, ako radite u kancelariji, kucaćete na mašini, ali u isto vreme možete učestvovati u drugim, interesantnijim kancelarijskim poslovima, kao i u upravljačkom delu posla, itd. Na ovaj način ideja grupisanja poslova rešava način odabira posla kod nekih vrsta aktivnosti. Ali ovo nije univerzalan recept, postoje neke aktivnosti za koje možemo pretpostaviti da se neće uklopiti u ideju grupisanja poslova, posebno tamo gde se zahteva visok stepen obučenosti za obavljanje određenog posla. Teško bi bilo osmisliti grupu poslova za hirurga, na primer, ili pilota. Ne mogu zamisliti hirurga koji pored operacija takođe i čisti, ili pomaže sestri dok daje injekcije, jer bi to predstavljalo gubitak njegovog i što je još važnije, društvenog vremena. Dakle, trebao bi postojati neki drugi način povezivanja onoga šta ljudi žele sa vrstom posla koji rade.

Što se tiče poslova koji ne spadaju u osnovne, sistem inkluzivne demokratije predlaže način kojim bi se mogao rešiti ovaj problem. Ali u pogledu osnovnih tipova poslova, mislim da jedino rešenje ozbiljnog nesklada između potražnje i ponude jeste rotacija, (ljudi obavljaju različite poslove smenjujući se, kako bi radili težak posao kao što je rad na građevini ili u rudniku, a onda se menjali sa nekim), ili da nagrađivanje ljude koji bi radili poslove za kojima ne vlada potražnja sa bonovima za potrebe koje nisu osnovne, kao dodatak osnovnim bonovima koje već dobijaju.

Što se tiče robe koja podmiruje više potrebe, ako dalje pogledamo dijagram, sa leve strane možemo videti indeks poželjnosti, a sa desne strane "cene" robe i usluga koje služe višim potrebama. Oni čine dva osnovna elemanta koja određuju stepen zarade od posla koji ne zadovoljava samo osnovne potrebe. Indeks poželjnosti je složeni indeks, koji ukazuje na povezanost ljudskih želja i različitih

tipova rada. Pogledajmo najpre sam indeks poželjnosti: možemo ga napraviti kao obrnutu funkciju poželjnosti, to bi značilo, što je posao, tip rada poželjniji, manja je zarada, tako bi postigli, sa jedne strane zadovoljenje ljudskih želja, a sa druge zadovoljenje društvenih želja, što bi značilo da se nepoželjniji rad bolje plaća - recimo, radnik na građevini ili rudar bi dobili veću nadoknadu za svoj rad od profesora na univerzitetu, ako je posao profesora više tražen (jer ga taj posao više zadovoljava), nego posao građevinca ili rudara. Pored toga, a to je veoma važno, ovde je na delu jedan mehanizam prilagođavanja, jer ako za određenu aktivnost ne postoji velika ponuda radnika koji bi bili voljni raditi za više potrebe, na primer u proizvodnji prevoznih sredstava, to bi se odrazilo na cenu automobila; kako bi proizvodnja opadala, cene bi se povećavale. Ali kako cene automobila rastu, visina zarada u proizvodnji bi takođe rasla, i to bi onda privuklo više radnika ka poslu proizvodnje automobila.

To bi ukratko bio način funkcionisanja ovog modela ekonomske demokratije. Ali, kao što sam na početku rekao, ovo je samo predlog koji ukazuje na mogućnost drugačijeg društvenog odnosa prema osnovnim ljudskim potrebama, i istovremenog poštovanja zahteva za slobodom izbora. Naravno, na budućim javnim skupštinama je da donesu odluku o tome kakav bi oblik to njihovo društvo trebalo imati.

Konačno, suštinsko pitanje koje ćemo razmotriti je kako možemo napredovati ka inkluzivnoj demokratiji, odnosno, kakvo je viđenje prelazne strategije ka takvoj vrsti društva?

Mislim da je osnovni princip po kome bi se trebali upravljati taj gde su sredstva u skladu sa ciljevima. Stoga nam je potreban novi oblik političke organizacije koji bi izašao u susret osnovnim zahtevima direktne demokratije. Isključena je svaka vrsta modernističkih i

hijererhijsko uređenih političkih stranaka i tome slično. Umesto toga, potreban nam je novi pokret, nova vrsta masovnog pokreta, koja bi bila bazirana na, više - manje samostalnim, ali povezanim organizacijama, i koje bi u sopstvenom okruženju započele sa izgradnjom institucija sveobuhvatne demokratije.

Drugim rečima, tranziciju ka sveobuhvatnoj demokratiji vidim putem korišćenja dve vrste taktika, ili ako vam je draže, strategija: sa jedne strane, uobičajena odbrambena strategija levice, koja podrazumeva učestvovanje u borbama radničke klase, i ljudi uopšte, protiv napada neo-liberalne globalizacije. Ali to je samo deo borbe, onoliko koliko ja uspevam videti. Drugi, podjednako važan, ako ne i važniji deo borbe je pozitivan deo, odnosno onaj koji uključuje izgradnju alternativnih institucija u okvirima današnjeg društva.

Ovaj proces je zapravo već počeo i na sve strane se može videti saradnja između raznih grupa, komuna, LETS sheme nagodbi u anglosaksonskim zemljama, gde ljudi, i to posebno oni nezaposleni, izbegavaju upotrebu novca, i direktno menjaju usluge za usluge - dakle, aktuelne su razne vrste sličnih shema. Problem je u tome što sve te sheme nisu deo nekog šireg plana političke promene.

To je razlog zbog koga bez oklevanja predlažem (iako su takve grupe već započele sa postavkom alternativnih institucija) učestvovanje u lokalnim izborima. Drugim rečima, ako takve grupe učestvuju na lokalnim izborima, u kontekstu programa inkluzivne demokratije, ili uopšte programa nekog širokog tipa demokratije - naravno pretpostavljajući da su se takve grupe već razvile u uticajne masovne pokrete - i ako pobede na lokalnim izborima, stvorili bi sebi savršenu priliku da deluju, da masovno, na lokalnom nivou primene principe inkluzivne demokratije. Drugačije rečeno, oni bi preuzeli lokalnu vlast kako bi je srušili, možda već sledećeg dana, na taj način što bi, pruzevši lokalnu vlast, odmah počeli sa

organizovanjem ljudi u odnosu na mesto boravka, kako bi ti isti ljudi sami upravljali, umesto da postaju članovi gradskih odbora, itd.

Važnost prelazne strategije projekta sveobuhvatne demokratije je u tome što novi društveni poredak neće uopšte biti ustanovljen, ako većina populacije prethodno nije pristala na takav koncept, ukoliko nisu, drugačije rečeno, već usvojili (koristeći ih), alternativne institucije, i stekli demokratsku svest koja je u skladu sa tim institucijama. Znači, ako većina već nije integrisana u novo društvo ovakve vrste, takvo društvo se ne može ostvariti.

Kada dođe trenutak u kome će snaga potčinjenih, (snaga koja se razvila sa dna lestvice), biti jača od snage tipične vlasti (kapitalista, države, itd.), tada će, nakon perioda napetosti između države i kapitalističke elite sa jedne strane, i samoorganizovanih ljudi sa druge strane, verovatno doći do tranzicije, koja može, i ne mora biti nasilne prirode. Odnosno, biće nasilna, naravno, ako elite, kao što je i verovatno, napadnu ovu vrstu eksperimenta raznim oblicima sile - koja ne mora biti fizičke prirode, nekad je dovoljna čak i ekonomska sila. Možda nasilnosti i ne bude. Sve zavisi od odnosa moći u trenutku tranzicije.

Prevod: kuda.org